

Miksi tarvitsemme yhteisiä käytäntöjä ja menetelmiä? - toiminnalliset haasteet

Tuovi Hakulinen-Viitanen
Kehittämispäällikkö, TtT
Neuvolatyön kehittämis- ja tutkimuskeskus
8.12.2006 Tampere

Sisältö

- Tavoitteisiin pääsyn turvaaminen
 - Väestön terveys ja hyvinvointi
- Suosituksia lapsiperhepalvelujen järjestämiseen
- Selvityksistä tietoa palvelujen tilasta
 - Esimerkkejä
- Yhteisten käytäntöjen ja menetelmien edut
- Tukea saatavilla

Tavoitteisiin pääsyn turvaaminen

- Esimerkkinä lastenneuvolan yleistavoite
 - Lasten fyysinen ja psyykinen terveys sekä perheiden hyvinvointi paranevat varsinkin erityistä tukea tarvitsevissa perheissä, jolloin perheiden väliset terveyserot kaventuvat
 - Seuraavan sukupolven terveyden ja vanhemmuuden voimavarat ovat paremmat kuin nykyisen
- Lasten terveys ei enää niin hyvä
 - Psyykkiset ongelmat, ylipaino, psykososiaaliset pulmat
- Vanhempien pulmat lisääntyneet – heijastuvat lapsiin
 - Päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat, väkivalta, erot
- Huostaanotot lisääntyneet
 - Rajantie & Perheentupa (2005)

Suosituksia lapsiperhepalvelujen järjestämiseen

- Odotusaika: Viisainen (1999)
- Alle kouluikäiset: Lastenneuvolaopas (2004)
- Kouluikä: Kouluterveydenhuolto, opas (2002) ja laatusuositus (2004)
- Lapsi, perhe ja ruoka. Imeväis- ja leikki-ikäisten lasten, odottavien ja imettävien äitien ravitsemussuositus (2004)
- Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ja sen seulonta äitiys- ja lastenneuvolassa (2004)
- Opiskeluterveydenhuolto (2006)
- Terveiden edistämisen laatusuositus (2006)
- Lisääntymis- ja seksuaaliterveys: Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma (2007)

Periaatteita lapsiperhepalveluissa

- Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus
 - Universaalit palvelut
 - Leimaamattomuus
 - Matala kynnyks
 - Lähipalvelut
- Terveyskeskeisyys
- Varhainen puuttuminen
- Asiakaslähtöisyys ja perhekeskeisyys
- Voimavaralähtöisyys

Selvityksistä tietoa ennaltaehkäisevien palvelujen tilanteesta

- Hakulinen-Viitanen T, Pelkonen M & Haapakorva A. 2005. Äitiys- ja lastenneuvolatyö Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu, selvityksiä 22, Helsinki.
- Stakes 2005. Terveyskeskuskysely.
- STM 2005. Imeväisikäisten ruokinta Suomessa.
- Rimpelä M, Rigoff A-M, Wiss K & Hakulinen-Viitanen T. 2006. Seulontatutkimukset 3-7 -vuotiaiden lasten terveystarkastuksissa. Kyselytutkimus terveyskeskuksille huhti-toukokuussa 2006. Stakes, työpapereita 17, Helsinki.
- Kansanterveyslaitos 2006. Late-työryhmän selvitys lastenneuvoloiden seulontatutkimuksista, tiedonkeruusta ja kirjaamisesta, käsikirjoitus.
- STM 2006. Selvitys isien ja isyyden tukemisesta.

Selvityksistä tietoa toiminta- edellytyksistä ja työmenetelmistä

- Ehkäisevien palvelujen tarjonta ja sisältö vaihtelevat eri puolilla maata
 - Väestö eriarvoisessa asemassa palvelujen saannin suhteen
- Vahvuuksia, mutta myös paljon kehitettävää
- Perusjärjestelmä toimiva, mutta rapautumassa, jos ei puututa

Perheiden tarpeiden tunnistaminen ja tarpeisiin vastaaminen

- Tieto väestön terveydestä ja hyvinvoinnista
 - Nyt tieto pirstalaista ja tiedossa aukkoja, tunnetaanko oman alueen väestön terveystilamat?
 - Kirjaamiskäytäntöjen kirjavuus
- Varhainen puuttuminen terveyttä vaarantaviin tekijöihin
 - Kuormittavien tekijöiden, epäsuotuisten merkkien tunnistaminen lapsessa, perheessä ja elinympäristössä
 - Terveyserojen vähentäminen
 - Miten mahdollistuu?

Määräaikaistarkastukset

- Lastenneuvolaoppaassa (2004) suositukset määräaikaistarkastuksista: minimimääristä ja sisällöistä
- Selvitysten mukaan leikki-ikäisten määräaikaistarkastukset toteutuvat suositusten mukaisesti enemmän kuin imeväisikäisten tarkastukset
 - Vaihtelua palvelujen saannissa eri puolilla maata
 - Hakulinen-Viitanen ym. 2005
 - Rimpelä ym. 2006
- Laatuun tarvitaan myös tietty määrä
 - Riittävät tapaamiskerrat, jotta tuentarvetta on mahdollista arvioida ja puuttua varhain lapsen ja perheen pulmiin

Seulontatutkimukset

- Lastenneuvolaoppaassa (2004) suositukset seulontojen ajankohtiin, sisältöihin ja menetelmiin
- Lastenneuvolatyötä toteutetaan hyvin erilaisissa toimintaympäristöissä
- Seulontamenetelmissä ja –välineissä eroja
- Pituutta, painoa, verenpainetta, näköä ja kuuloa seurattiin suositusten mukaisesti tai suosituksia useammin
- Päänympäryksen mittauksen ja ryhdin seurannan suhteen suositukset eivät toteutuneet
- Näön, karsastuksen ja kuulon seurannassa eroja terveydenhoitajien välillä
 - Kansanterveyslaitos 2006

Erityistukea tarvitsevien tunnistaminen ja auttaminen

- Lastenneuvolaoppaassa (2004) suosituksia erityistukea tarvitsevien perheiden tukemiseen
 - Tuen kohdentaminen lisäkäynnein
 - Varhainen tunnistaminen
 - Tavoitteellinen suunnitelma ja sen seuranta ja arviointi
- Nyt toteutuu puutteellisesti

Työajan riittävyys terveydenhoitajien (n=1282) ja lääkäreiden (n=429) arvioimana (%)

Työmuoto	Täysin/melko riittävä	
	Th	Lääk
Määräaikaistarkastukset	90	88
Lisäkäynnit	70	56
Kotikäynnit	65	6
Moniammatillinen yhteistyö	54	43
Opiskelijaohjaus	54	30
Ammattitaidon ylläpito	49	46
Erityistukea tarvitsevat perheet	47	27
Ryhmätilaisuudet	45	8
Työn suunnittelu ja arviointi	40	29

Suosituksena vanhemmuuden vahvistaminen

Lapsen paras

Varhainen vuorovaikutus-
suhde lapseen

Lapsen itsetunnon ja
persoonallisuuden
tukeminen K

Kotikasvatuksen tukeminen

Vanhempien keskinäinen
tuki: pienryhmät, parisuhde, isät

Vanhempien osallistumis-
mahdollisuudet

**Vanhempien hyvinvointi,
voimavarat**

Kotikäynnit

Voimavaroja vahvistava
yhteistyösuhde: dialogi

Varhainen tarttuminen
pulmiin

Vanhempien hyvinvointi ja vanhemmuus

	Ei lainkaan	4-5 kertaa
• Vanhemmuus	16 %	69 %
• Parisuhde	28 %	62 %
• Päihdeongelmat	34 %	45 %
• Mielenterveysongelmat	40 %	50 %

- Menetelmänä keskustelu ja havainnointi
- Terveyskeskukset jakautuvat aktiivisiin ja passiivisiin

- Rimpelä ym. (2006)

Käytössä erilaisia mittareita ja apulomakkeita perheiden tuen tarpeen tunnistamiseen

- Lastenneuvolaoppaassa (2004) suosituksia ja liitteinä apulomakkeita ja mittareita
- Haasteena mahdollisimman ajantasaisten ja vaikuttavien toimintatapojen ja menetelmien käyttäminen asiakastyössä

Käytössä erilaisia mittareita ja apulomakkeita perheiden tuen tarpeen tunnistamiseen jtk.

- Erilaisia käyttötapoja
- Luotettavuuteen liittyviä pulmia
 - Eri paikkakunnilla tehty omia versioita
 - Mittarin kehittäjät eivät enää tiedä, missä mennään
 - Seurantatieto puuttuu
 - Käyttöön liittyvä koulutus järjestämättä

Terveydenhoitajien (n=1282) ja lääkäreiden (n=429) käyttämiä apulomakkeita (%)

Lomake	Käyttö säännöll./tarvitt.	
	Th	Lääk
Varhaisen vuorovaikutuksen havainnointilomake	61	17
AUDIT-kysely	59	66
Vanhemmuuden roolikartta	59	8
Mielialamittari (EPDS)	47	54
Huolen vyöhykkeistö	21	4
Parisuhdeväkivallan seulontalomake	20	12
Voimavaralomakkeet	9	5

Tiedon lisääntyminen vaikuttavista menetelmistä

- Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen
 - Havainnointi ja haastattelu
- Leikki-ikäisen neurologisen kehityksen tukeminen
 - Lene
- Alkoholin käytön itsetarkkailu
 - AUDIT-lomake
- Parisuhdeväkivallan tunnistaminen
 - Parisuhdeseula
- Synnytyksen jälkeisen masennuksen tunnistaminen
 - EPDS

Tiedon lisääntyminen vaikuttavista menetelmistä jtk.

- Voimavarojen vahvistaminen
 - Voimavaralomake lasta odottaville ja kasvattaville perheille
- Terveysneuvonta
 - Imetys, tupakka, liikunta, lihavuus
- Kotikäynnit
 - Perheen arjen tunteminen
- Perhevalmennus
 - Isät
- Vertaistuki
 - Erilaiset ryhmät

Selvitysten perusteella tunnistettuja kehittämishaasteita

- Toimintaedellytysten kuntoon saaminen
 - Henkilöstö- ja asiakasmäärien mitoittaminen suositusten mukaisiksi
 - Määräaikaistarkastukset suositusten mukaisiksi
 - Haasteena erityistukea tarvitsevien tunnistaminen ja tukeminen
 - Työmuotojen ja –menetelmien monipuolistuminen: näyttöön perustuvat menetelmät käyttöön
 - Moniammatillisen yhteistyön mahdollistaminen
 - Vastuuhenkilöiden nimeäminen, johtaminen
 - Osaamisen ja ammattitaidon ylläpito, henkilöstön saatavuus
- Ehkäisevän työn merkityksen osoittaminen kunnan päätöksentekijöille

Pohdintaa neuvolatyön selvitysten tuloksista

- Jos henkilöstömitoitus ei ole kunnossa,
- Jos määräaikaistarkastukset eivät toteudu suositusten mukaisesti minimimääristä tarkasteltuna,
- Jos työntekijän toimenkuva on suosituksia (2-3 tehtäväaluetta) laajempi,
- miten mahdollistuu tuttuus ja luottamuksellisuus?
- miten mahdollistuu erityistukea tarvitsevien tunnistaminen?
- miten mahdollistuu varhainen puuttuminen?

Moniammatillisen yhteistyön lisääminen

- Perheiden pulmiin ja tarpeisiin pystytään parhaiten puuttumaan moniammatillisella työotteella
- Perhepalveluverkostojen ja –keskusten "rakentaminen" kuntiin
- Yhteiset käytänteet eri hallinnonaloille
 - terveys – sosiaali - sivistys

Yhteisten käytäntöjen ja menetelmien etu

- Asiakaskunnan tuentarpeiden ja odotusten tunteminen lisääntyy
 - Leimaamattomuus
 - Puheeksi ottaminen helpottuu
- Varhainen puuttuminen
 - Oikeaan aikaan annettu apu: jahkailusta toimintaan
 - Ennalta sovitut käytänteet edesauttavat perheen kriisitilanteiden varhaista tunnistamista ja hoitoa, mm. palvelu- ja hoitoketjut
- Väestön terveydentilan seuranta mahdollistuu

Yhteisten käytäntöjen ja menetelmien etu jtk.

- Palvelujen saatavuus lisääntyy
 - Väestön tasa-arvoisuus palvelujen saannissa
 - Palvelujen tasalaatuisuus, jolloin vaihtelu vähenee

Yhteisten käytäntöjen ja menetelmien etu jtk.

- Palvelujen jatkuvuus turvataan
 - Yhtenäinen tieto eri hoitopaikoista tukee terveyskäyttämisen muutosta, esim. synnytyssairaala – neuvola, neuvola-päivähoito
 - Hoidosta vastaavat henkilöt eivät vaihdu turhaan
 - Perheen muutot alueella tai paikkakunnalta toiselle eivät heikennä palvelujen saantia: tiedetään mitä takana ja mihin pyritään

Yhteisten käytäntöjen ja menetelmien etu jtk.

- Seulontojen luotettavuus lisääntyy
 - Varhainen tunnistaminen ja puuttuminen
- Vaikuttavuuden lisääntyminen
 - Näyttöön perustuvat, parhaimmat ja luotettavimmat menetelmät käytössä
- Edistää asiantuntijuuden syvenemistä ja madaltaa moniammatillisen yhteistyön esteitä
 - Toisen työn tunteminen
 - Osaamisalueet tunnistetaan
 - Vastuukysymykset selkeiksi
 - Saumattomat hoito- ja palveluketjut

Yhteisten käytäntöjen ja menetelmien etu jtk.

- Tilastointi ja arviointi helpottuu
 - Väestön terveydentilan ja palvelujärjestelmän seuranta
 - Vertailtavuus
 - Palvelujen läpinäkyvyys
 - Tuotteistaminen
 - Vaikuttavuuden arviointi, kustannus-vaikuttavuus
- Laadukkaammat lapsiperhepalvelut
 - Sovitun laatutason ylläpitäminen ja arviointi
 - Itse-, vertais- ja esimiesarviointi
 - Perehdytys
 - Johtaminen
 - Koulutus ja tutkimus
- Tiedon vienti päätöksentekijöille helpottuu

Terveysten edistämisen laatusuositus 2006

- Kunta hoitanut vastuunsa, kun
 - Lasten ja nuorten terveystalvelujen saatavuus ja laatu ovat ohjeiden ja suositusten mukaiset
 - Lasten ja nuorten kanssa työskentelevien yhteisistä tavoitteista ja toimintakäytännöistä on sovittu
 - Lasten ja nuorten terveydentilan ja hyvinvoinnin seuranta on toteutettu sovituin indikaattorein ja havaittuihin poikkeamiin on puututtu

Kansallinen tuki

- Asetus terveysneuvonnan ja terveystarkastusten määräistä ja sisällöistä
- Terveyskeskustoiminnan kehittäminen
- Lasten terveysseurannan ja tilastoinnin kehittäminen
- Lasten ehkäiseviä palveluja koskevan seurannan kehittäminen

Hoitosuositukset yhteisten käytäntöjen ja menetelmien tukena

- Käypä hoito –suositukset
- Tekeillä hoitotyön suosituksia
 - Lasten kaltoinkohtelun tunnistamiseen
 - Imetyksen tukeminen
 - Alle kouluikäisen lapsen perheen voimavarvoja kuormittavat tekijät ja varhainen puuttuminen
- Arvioitua ja tiivistettyä tietoa käytäntöön